

Yeni AB Üyesi Ülkeler İle Türkiye İşgücü Piyasasının Karşılaştırmalı Analizi *

** Mehmet Duruel

*** Mehmet Kara

Özet: Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne tam üyelik müzakerelerinin devam ettiği günümüzde gerek iş dünyası, gerekse akademik çevrelerde üzerinde en fazla tartışılan konulardan birisi işgücü piyasasının durumudur. Bu çalışmada, Avrupa Birliği'ne 2004 yılında katılan Kıbrıs, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Malta, Litvanya, Letonya, Macaristan, Polonya, Slovakya ve Slovenya ile 2007 yılında katılan Bulgaristan ve Romanya'nın işgücü piyasalarında yaşanan değişim ele alınmıştır. Bu bağlamda söz konusu ülkeler ile Türkiye'nin istihdam, istihdamın genel özellikleri, işgücüne katılma oranı, işsizlik ve işsizliğin genel özellikleri karşılaştırmalı olarak analiz edilmiştir. Ayrıca gerek Türkiye'nin gerekse Avrupa Birliği'ne yeni katılan üye ülkelerin Avrupa Konseyi'nin 2000 yılında Lizbon Zirvesi'nde 2010 yılı için belirlediği istihdam hedeflerinin neresinde olduklarına ilişkin karşılaştırmalı değerlendirmeler yapılmıştır. Birliğe yeni katılan üyelerin işgücü piyasasının pek çok göstergeleri bakımından Türkiye'nin ilerisinde olduğu ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla AB ile müzakere sürecinde Türkiye'nin işgücü piyasasının yapısı, tam üyelik için önemli bir engel olarak düşünülmektedir.

İşgücü piyasalarına ilişkin veriler için Avrupa Birliği İstatistik Ofisi (EUROSTAT) ve her üye ülkenin ulusal istatistik ofisleri verilerinden yararlanılmıştır. Ayrıca üye ve aday ülkelerin her yıl hazırladıkları Yıllık İstihdam Planlarından (NAP: National Action Plan) faydalanılmıştır. Türkiye için Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verileri ile Hane Halkı İşgücü Veritabanındaki verilere müracaat edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: İşgücü piyasası, Avrupa Birliği'ne yeni katılan ülkeler, Türkiye.

* Bu çalışmanın ilk hali, 26-28 Aralık 2007 tarihinde İstanbul'da yapılan 6. Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresinde sunulmuştur.

** Yrd.Doç.Dr.Mehmet Duruel, Mustafa Kemal Üniversitesi Reyhanlı MYO öğretim üyesidir.

*** Yrd.Doç.Dr.Mehmet Kara, Mustafa Kemal Üniversitesi İskenderun Sivil Havacılık Yüksekokulu öğretim üyesidir.

Giriş

AB'ne tam üye olma hedefiyle müzakere sürecine giren Türkiye'nin bu hedefe ulaşabilmesi her alanda AB ölçülerine uyum sağlamakla mümkün olabilecektir. Söz konusu alanların en önemlilerinden birisi de hiç kuşkusuz işgücü piyasasının durumudur. İşgücü piyasası, sadece Türkiye ve AB'nin değil; tüm dünya ülkelerinin çözüm aradığı ortak sorun alanlarından birisidir.

AB, halklarına refah ve her açıdan yüksek hayat standardı; ekonomilerine geniş bir istikrar alanı yaratmak isteyen ve Avrupa'yı savaşlardan uzak, barışçıl bir dünya haline getirmeye çalışan ülkelerin büyük bir projesidir. Söz konusu proje başta ekonomi olmak üzere sosyal, kültürel, siyasal ve hukuk alanında demokratik ilkeler ışığında insanlara müreffeh bir hayat vaat etmektedir. 1951 yılında altı Avrupa ülkesi yani Belçika, Fransa, Almanya, İtalya, Lüksemburg ve Hollanda'nın Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu'nu kuran anlaşmayı imzalamaları, Avrupa'da ileride kurulacak ekonomik birleşmenin güçlü bir işareti olarak değerlendirilmektedir. Nitekim, Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu'nu kuran altı ülkenin 1957 yılında Roma Anlaşması ile kurdukları Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu (EURATOM) ile Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET), bugünkü AB'nin kuruluşu olarak kabul edilmektedir (Seyidoğlu, 1996: 219). AB, bu kuruluş sürecinden sonra 1973 yılında İngiltere, İrlanda ve Danimarka, 1981 yılında Yunanistan, 1986 yılında İspanya ve Portekiz, 1995 yılında İsveç, Avusturya ve Finlandiya, 2004 yılında Estonya, Letonya, Litvanya, Polonya, Çek Cumhuriyeti, Kıbrıs, Macaristan, Malta, Slovenya ve Slovakya ve nihayet 2007 yılında Romanya ve Bulgaristan'ın katılımı ile 27 ülkeli dev bir entegrasyon haline gelmiştir.

Gümrük Birliği'nin Yunanistan'a sağlaması muhtemel olanaklardan kendisi de yararlanmak isteyen Türkiye, Yunanistan'ın hemen ardından 1959 yılında Avrupa Topluluğu'na başvurmuş ve görüşmeler 1963 yılında Ankara Anlaşması ile resmi bir niteliğe kavuşturulmuştur. Yaklaşık elli yıllık bir geçmişe sahip olan Türkiye'nin AB serüveni, katılım müzakerelerinin sürdürüldüğü günümüzdeki konumuna ulaşmıştır.

2004 ve 2007 yıllarında Avrupa Birliği'ne katılan yeni ülkeler, yapısal özellikleri itibariyle AB'ne katılan önceki ülkelerden farklı bir durumu ortaya çıkartmaktadır. Yeni

üyelerden çok büyük bir bölümü Merkez ve Doğu Avrupa bölgesindedir. Bu ülkeler, uzun yıllar merkezi planlamayı esas alan ekonomik ve siyasal bir sistemde iken, çok kısa bir süredir piyasa ekonomisi ilkeleri ile hareket etmeleri ve hemen ardından böylesi büyük bir entegrasyona dahil olmaları bu yapısal özellikleri ifade etmektedir. Diğer yandan bu son katılım, AB'ye bölgesel anlamda önemli bir genişleme, pazar büyüklüğü, farklı tarihsel ve kültürel değerler kazandırmıştır (Bishop, 2004a: 11). Bu gelişmeler ışığında Türkiye'nin tam üyelik sürecinde en fazla sıkıntı yaşadığı alanlardan birisi işgücü piyasasının etkinliği ve işsizlik konusudur.

AB'ne 2004 ve 2007 yıllarında tam üye olarak katılan ülkelerde işgücü piyasasının durumu, AB'nin mevcut durum ve hedeflerine uygunluğu, Türkiye için önemli bir göstergedir. Yeni üye ülkelerin hangi koşullarda tam üyelik statüsünü elde ettiği ve Türkiye'nin işgücü piyasası açısından Avrupa İstihdam Stratejisine (Lizbon Zirvesi) uyumluluğu üyelik müzakereleri bakımından da önem arz etmektedir.

Çalışmada Avrupa Birliğine 2004 yılında katılan Kıbrıs, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Malta, Litvanya, Letonya, Macaristan, Polonya, Slovakya ve Slovenya ile 2007 yılında katılan Bulgaristan ve Romanya'nın işgücü piyasalarında yaşanan değişim ele alınmıştır. Bu bağlamda söz konusu ülkeler ile Türkiye'nin genel ekonomik durumu, istihdamın genel özellikleri, işgücüne katılma oranı, işsizlik ve işsizliğin genel özellikleri karşılaştırmalı olarak analiz edilmiştir. Ayrıca Türkiye'nin ve AB'ne yeni katılan ülkelerin 2000 yılında Lizbon Zirvesi'nde 2010 yılı için belirlenen istihdam hedeflerinin neresinde olduklarına ilişkin karşılaştırmalı değerlendirmeler yapılmıştır. Çalışmada karşılaştırmaya olanak vermesi için Türkiye ve diğer ülkelere ilişkin veriler EUROSTAT işgücü veri tabanından alınmıştır. Bu nedenle Türkiye'ye ilişkin ulusal yayınlarda yer alan verilerle farklılık çıkabilmektedir.

Birliğe yeni katılan on iki ülkenin işgücü piyasası göstergelerinin Avrupa İstihdam Stratejisi'nde (Lizbon Zirvesi) belirlenen hedeflere yakınlığının bilinmesi Türkiye'nin AB'ne giriş sürecinde işgücü piyasası açısından önemlidir. Araştırmanın sorunsalı; Türkiye'nin, nüfus artış hızı, istihdam oranı, istihdamın sektörel dağılımı, işgücüne katılma oranı ve işsizliğin genel özellikleri gibi işgücü piyasası göstergeleri bakımından Avrupa Birliği'ne yeni katılan ülkelerin gerisinde olduğunun ortaya konulmasıdır. Dolayısıyla AB ile müzakere sürecinde Türkiye'nin işgücü piyasasının durumu, tam üyelik sürecinde önemli bir engel olarak düşünülmektedir. Ayrıca, Türkiye'nin AB'ne katılım yönündeki hazırlıkları, özellikle makro ekonomik açıdan, gelecekte işgücü piyasasında bazı

problemlere yol açabileceği ve işgücü göstergelerini olumsuz yönde etkileyeceği ifade edilmektedir (Auer ve Popova, 2003: 16).

1. Genel Ekonomik Durum

1.1. Büyüme

Avrupa Birliği'ne yeni katılan üye ülkelerin ekonomik yapıları, hem birbirlerinden, hem AB'nin eski üyelerinden hem de Türkiye'den oldukça farklı bir görünüm arz etmektedir. Ekonominin genel yapısı değerlendirilirken Gayri Safi Yurtiçi Hasıladaki büyüme, enflasyon oranı, işsizlik gibi göstergelerden yararlanılacaktır.

AB ekonomisi, 2004 yılındaki yüzde 2.4 oranındaki büyümenin ardından, 2005 yılında özellikle dünya enerji fiyatlarındaki artış ile ticaret ve iç talepte gözlenen yavaşlamanın etkisiyle yüzde 1.7 oranında büyümüştür. 2006 yılında AB ekonomisinin %2.8 civarında büyüdüğü ifade edilmektedir. İç talepte gözlenen canlanma bu yüksek büyüme oranının en önemli nedenidir. İç talepteki artış, ithalatı da tetiklemiştir. Ancak aynı dönemde dünya ekonomisindeki büyüme nedeniyle ihracatın ithalattan daha hızlı arttığı, dolayısıyla dış ticaretin büyüme üzerinde pozitif etki yarattığı gözlenmiştir (DPT, 2007a: 4).

AB'ne yeni üye ülkelere bakıldığında büyüme oranlarındaki farkın dikkat çekici bir seviyede olduğu görülmektedir. 2005 yılı itibarıyla en yüksek büyüme oranlarına sahip ülkeler Estonya (yüzde 10.5), Letonya (yüzde 10.2) ve Litvanya (yüzde 7.6) olurken en düşük büyüme oranları Malta (yüzde 2.2), Polonya (yüzde 3.2) ve Kıbrıs'ta (yüzde 3.8) gerçekleşmiştir. Birliğe 2007 yılında üye olan Bulgaristan ve Romanya'da ise, 2005 yılında büyüme açısından güçlü bir performans gözlenmiştir. Bulgaristan'da 2004 yılında 19.6 milyar euro tutarında olan GSYİH, 2005 yılında yüzde 5.5 oranında büyüyerek 21.4 milyar euroya ulaşmıştır. 2006 yılında ise, Bulgaristan'da özel tüketim harcamaları ve yatırımlardaki artışın etkisiyle yüzde 6 oranında arttığı ifade edilmektedir. Yapılan tahminlere göre Bulgaristan ekonomisi bu büyüme sürecini 2007 ve 2008 yıllarında da sürdürecektir. Romanya'da 2004 yılında yüzde 8.4 düzeyinde bir büyüme yaşanmıştır. Döviz kurunun yükselmesi, enerji fiyatlarındaki artışlar gibi yapısal nedenlerle büyüme 2005 yılında yüzde 4.1'e düşmüştür. İlerleyen süreçte özellikle sanayi faaliyetlerindeki

Yeni AB Üyesi Ülkeler İle Türkiye İşgücü Piyasasının Karşılaştırmalı Analizi 57

artış, tarım ve inşaat sektörlerindeki iyileşmelerin etkisiyle ekonominin tekrar büyüme sürecine geçeceği ifade edilmektedir.

Tablo 1: GSYİH Büyüme Oranı (Bir Önceki Yıla Göre Yüzde Değişim)

ÜLKELER	2002	2003	2004	2005	2006 [†]	2007 [†]	2008 [†]
Bulgaristan	4,9	4,5	5,7	5,5	6,0	6,0	6,2
Çek Cumh.	1,9	3,6	4,2	6,1	6,0	5,1	4,7
Estonya	8,0	7,1	8,1	10,5	10,9	9,5	8,4
Kıbrıs	2,1	1,9	3,9	3,8	3,8	3,8	3,9
Letonya	6,5	7,2	8,6	10,2	11,0	8,9	8,0
Litvanya	6,9	10,3	7,3	7,6	7,8	7,0	6,5
Macaristan	4,3	4,1	4,9	4,2	4,0	2,4	2,7
Malta	2,2	-2,4	0,0	2,2	2,3	2,1	2,2
Polonya	1,4	3,8	5,3	3,2	5,2	4,7	4,8
Romanya	5,1	5,2	8,4	4,1	7,2	5,8	5,6
Slovakya	4,1	4,2	5,4	6,0	6,7	7,2	5,7
Slovenya	3,5	2,7	4,4	4,0	4,8	4,2	4,5
Türkiye	7,9	5,8	8,9	7,4	6,0	6,4	6,3
AB-25	1,2	1,3	2,4	1,7	2,8	2,4	2,4
AB-15	1,1	1,1	2,3	1,5	2,6	2,2	2,3

Kaynak: EUROSTAT, <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page...> (Erişim: 17.09.2007), †: tahmin

Türkiye’de 2004 ve 2005 yıllarında dengeli bir ekonomik büyüme yaşanmıştır. Yüzde 7,4’lük büyüme oranı ile birçok yeni AB üyesinden daha yüksek bir büyüme gerçekleştiren Türk ekonomisi, EUROSTAT tahminlerine göre ileriki yıllarda bu büyüme rakamlarını daha yüksek seviyelere taşıyacaktır. Ekonominin istikrara kavuşması ve bu nedenle özellikle sanayi ve inşaat sektörlerinde yaşanan olumlu gelişmeler büyüme üzerinde pozitif etki yaratan başlıca unsurlar olarak ifade edilmektedir.

1.2. Milli Gelir

Satınalma gücü paritesine göre kişi başına milli gelir açısından AB'ne 2004 yılında üye olan devletlerden en yüksek gelire sahip olan ülke 20.900 euro ile Kıbrıs olmuştur. Slovenya (19.200 euro), Çek Cumhuriyeti (17.300 euro) en yüksek kişi başı gelire sahip diğer ülkelerdir. Dikkat çekici bir nokta AB'ne 2004 ve 2007 yıllarında üye olan ülkelerin hiç birisinin kişi başına milli gelir bakımından AB ortalamasını tutturamamasıdır.

Tablo 2: Satın Alma Gücü Paritesine Göre Kişi Başına GSYİH (1.000 euro)

ÜLKELER	2002	2003	2004	2005	2006 [†]	2007 [†]	2008 [†]
AB-15	23,5	23,7	24,7	25,4	26,5	27,4	28,5
AB-25	21,5	21,8	2,7	23,5	24,5	25,5	26,6
Bulgaristan	6,1	6,7	7,2	7,7	8,4	9,1	9,9
Çek Cumh.	14,6	15,4	16,4	17,3	18,7	20,0	21,3
Estonya	10,1	11,1	12,1	14,0	15,9	17,8	19,8
Kıbrıs	17,8	18,6	19,9	20,9	21,7	22,5	23,3
Letonya	8,3	9,0	9,9	11,3	12,8	14,3	15,8
Litvanya	9,0	10,2	11,1	12,2	13,5	14,7	16,0
Macaristan	12,7	13,2	13,9	14,7	15,6	16,3	17,1
Malta	16,1	16,2	16,2	16,5	17,1	17,6	18,2
Polonya	10,0	10,2	11,0	11,7	12,5	13,4	14,3
Romanya	6,1	6,5	7,4	8,0	8,8	9,5	10,2
Slovakya	11,0	11,5	12,4	13,4	14,6	15,9	17,1
Slovenya	16,0	16,8	18,2	19,2	20,5	21,7	23,1
Türkiye	5,6	5,7	6,1	6,5	6,9	7,4	8,0

Kaynak: EUROSTAT, <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page...> (Erişim: 17.09.2007) †: tahmin

Tablo 2'deki verilere bakıldığında 2005 yılı için Türkiye'de kişi başı milli gelirin (6.500 euro) hem AB ortalamasından, hem de AB'ne yeni üye olan ülkelerin tamamından düşük olduğu görülmektedir. Her ne kadar yeni üye ülkeler de AB ortalamasının gerisinde kalmışsa da kişi başı milli gelir rakamları Türkiye'nin ki kadar olumsuz değildir. Bu dönemde eski AB üyesi ülkelerin kişi başı milli gelir ortalaması 25.400 euro olarak

gerçekleşmiştir ki bu rakam yaklaşık olarak Türkiye'nin kişi başına milli gelir rakamının dört katıdır.

1.3. Enflasyon, Faiz Oranları ve Borçlanma

Enflasyon, uzun dönem faiz oranları, borçlanma gibi temel ekonomik değişkenleri ve AB'ne yeni üye olan ülkelerde bu değişkenlerdeki gelişmeleri AB'nin 1992'de imzalayıp 1993 yılında yürürlüğe soktuğu Maastricht Anlaşması'nda getirilen kriterler çerçevesinde değerlendirmek yararlı olacaktır. Maastricht Anlaşması, Ekonomik ve Parasal Birliğin aşamalarını ve bu aşamalarda izlenecek ekonomik ve parasal politikalar ile bu politikaların uygulanması için gerekli kurumsal çerçeveyi ayrıntılı bir şekilde düzenlemiştir. Bu doğrultuda üye ülke ekonomileri arasındaki farklılıkların giderilebilmesi için bazı makro büyüklükler açısından "Maastricht Kriterleri" olarak adlandırılan yaklaşma kriterleri tespit edilmiştir. Bu kriterlere göre fiyat istikrarı bakımından en iyi performansla sahip üç ülkenin yıllık enflasyon oranları ortalaması ile bir üye ülkenin enflasyon oranı arasındaki farkın 1.5 puanı geçmemesi, üye ülkelerin kamu açıklarının GSYİH'lerine oranı yüzde 3'ü geçmemesi, üye devletlerin kamu borçlarının GSYİH'lerine oranı yüzde 60'ı geçmemesi ve son iki yıl itibarıyla bir üyenin para birimi, diğer bir üye ülkenin para birimi karşısında devaüle edilmemiş olması gerekmektedir. Aşağıdaki tablo AB'ne yeni katılan üyelerin ve Türkiye'nin 2005 yılı itibarıyla bu kriterler karşısındaki durumlarına ilişkin verileri içermektedir.

Tablo 3: 2005 Yılı Maastricht Yakınlaşma Kriterleri

Ülkeler	Enflasyon Oranı	Uzun Dönem Faiz Oranı	Devlet Borçlanma Gereği (Cari Fiyatlarla GSYİH 'ye Oranı)	Toplam Borç Stoku (Cari Fiyatlarla GSYİH 'ye Oranı)
Bulgaristan	5,0	3,8	2,4	29,8
Çek Cumhuriyeti	1,6	3,5	-3,6	30,4
Estonya	4,1	4,0	2,3	4,5
Kıbrıs	2,0	5,2	-2,3	69,2
Letonya	6,9	3,9	0,1	12,1
Litvanya	2,7	3,7	-0,5	18,7
Macaristan	3,5	6,6	-7,8	61,7
Malta	2,5	4,6	-3,2	74,2
Polonya	2,2	5,2	-2,5	42,0

60 Mehmet Duruel ve Mehmet Kara

Romanya	9,1	-	-1,5	15,9
Slovakya	2,8	3,5	-3,1	34,5
Slovenya	2,5	3,8	-1,4	28,0
Türkiye*	8,1	16,2	-1,2	69,6
Referans Değer	2,53	5,37	-3,0	60,0

Kaynak: EUROSTAT;

*: Türkiye'ye ait uzun dönem faiz oranı verileri OECD'den alınmıştır (OECD, 2006, **Main Economic Indicators**, No:11-12, Volume 2006/11, Paris)

AB'nde enflasyonun temel nedenlerinden birisi enerji ve petrol fiyatlarındaki artışlar olarak gösterilmektedir. 2005 yılı enflasyon verilerine bakıldığında en yüksek oranın Romanya'da (yüzde 9.1) gerçekleştiği görülmektedir. Romanya'dan sonra en yüksek enflasyon oranına sahip ülke Türkiye'dir (yüzde 8.1). Romanya, Türkiye, Estonya, Bulgaristan ve Letonya dışındaki tüm üye ülkelerde enflasyon için Maastricht Anlaşmasının belirlediği kritere uygunluk söz konusudur.

Uzun dönem faiz oranlarına bakıldığında Macaristan dışında tüm üyelerin referans değerlere yakın bir faiz düzeyine sahip oldukları gözlenmektedir. Bu alanda Türkiye yüzde 16.2 olan uzun dönem faiz oranıyla hem tüm yeni üyelerden hem de referans değerlerde belirtilen faiz oranından yüksek bir seviyede bulunmaktadır. Makroekonomik istikrarın sağlanmasıyla ilerleyen süreçte Türkiye'nin de makul bir faiz oranına sahip olacağı ifade edilmektedir. AB genelinde 2005 yılında yüzde 63.3 seviyesinde olan toplam borç stokunun GSYİH'ya oranının yüzde 60'lar seviyesine gerilemesi beklenmektedir. Bu bakımdan Malta, Kıbrıs ve Macaristan sorunlu ülkeler olarak ön plana çıkmaktadır. Türkiye için bu oran 2005 yılı itibarıyla yüzde 69.6 olarak gerçekleşmiştir.

2. İşgücü Piyasasının Durumu

2.1. Nüfus

Demografik yapı, emek arzını belirleyen en önemli unsurlardan birisidir. 2005 yılı itibarıyla AB'nin toplam nüfusu, 381 milyon iken 12 yeni üyenin katılımıyla 102 milyon artarak 483 milyona yükselmiştir. Yeni üyelerden en kalabalık nüfusa sahip olan ülke 37 milyon ile Polonya'dır. En düşük nüfusa sahip ülkeler ise Malta (402 bin) ve Kıbrıs (727 bin)'tir. Türkiye, yeni üye ülkelerle kıyaslanamayacak kadar yüksek bir nüfusa sahiptir (72 milyon). Toplam 12 yeni üyenin nüfusunun 102 milyon civarında olduğu düşünülür-

Yeni AB Üyesi Ülkeler İle Türkiye İşgücü Piyasasının Karşılaştırmalı Analizi 61

se Türkiye tek başına bu nüfusun dörtte üçü büyüklüğündedir. Türkiye'nin genç ve vasıfsız bir nüfusa sahip olması, özellikle kentlerde kadınların işgücü piyasasına katılmaya başlaması, işgücü piyasasının nüfus baskısından kaynaklanan temel sorunları ortaya çıkarmaktadır.

Çalışma çağındaki nüfus bakımından da Türkiye ile yeni AB ülkeleri arasında keskin farklar dikkat çekmektedir. 12 yeni üyenin aktif nüfus toplamı 71 milyon civarında iken tek başına Türkiye'nin 46 milyonu aşkın aktif nüfusu vardır. Yani Türkiye'nin aktif nüfusu tüm yeni üyelerin toplam aktif nüfusunun üçte ikisine denktir. Diğer yandan Türkiye genç bir nüfusa sahiptir. Genç nüfusun toplam nüfusa oranı bakımından AB ortalamasının çok üzerindedir. Türkiye'de bu oran yüzde 18 iken AB ortalaması yüzde 12.8'dir. Yeni üyeler arasında en genç nüfusa sahip ülkeler Polonya (yüzde 16.5) ve Slovenya (yüzde 16.1)'dir.

AB'ne yeni katılan ülkelerin büyük bir kısmında nüfus artış hızı negatif (-) yönde seyretmektedir. 1994 – 2004 yılları arasında yapılan değerlendirmede sadece Slovenya'nın sabit ve Slovakya'nın nüfus artış hızı pozitif (+) yöndedir. Buna karşılık Türkiye'nin nüfus artış hızı yüzde 1.7'dir. Nüfustaki bu artış hızının ilerleyen dönemlerde düşeceğine ilişkin projeksiyonlar varsa da bugün için yeterli istihdam olanakları yaratılmazsa önemli ekonomik ve sosyal sorunlara yol açacağı yolunda değerlendirmeler yapılmaktadır.

Tablo 4: AB'nin Yeni Üyeleri ve Türkiye'de Nüfus Göstergeleri

	Toplam Nüfus (Milyon)		Çalışma Çağındaki Nüfus (15-64)		Genç Nüfus (15-24) Oranı	Nüfus Artış Hızı (%)	Doğuşta Hayat Beklentisi (yıl)
	2000	2005	2000	2005	2005	1990-2004	2004
Bulgaristan	6835	7747	5491	5283	13.7	-0.8	72
Çek Cumh.	10222	10229	7116	7270	13.4	-0.1	76
Estonya	1366	1343	916	910	15.6	-1.1	72
Kıbrıs	668	727	438	494	15.9	-	76
Letonya	2384	2305	1600	1583	15.6	-1.0	71
Litvanya	3513	3424	2319	2322	15.4	-0.5	72
Macaristan	9924	9932	6764	6815	13.1	-0.2	73
Malta	389	402	263	274	14.5	-	77
Polonya	38033	37527	25739	26211	16.5	0.0	74
Romanya	22334	21609	15231	15021	15.5	-0.5	71
Slovakya	5377	5379	3693	3824	13.4	0.1	74

62 Mehmet Duruel ve Mehmet Kara

Slovenya	1989	1999	1397	1402	16.1	0.0	77
Türkiye	66183	71606	42601	46610	18.0	1.7	70
12 Yeni Üye	10303	10262	70967	71409	-	-	-
AB-15	37090	38056	24838	25397	12.7	-	-
	2	3	7	3			
AB-27	47393	48318	31935	32538	12.8	-	-
	6	6	4	2			

Kaynak: EUROSTAT, DPT, TÜİK

2004-2020 dönemi için yapılan projeksiyonlar, Türkiye'deki nüfus artış hızının %1,2'ye ineceğini, Türkiye'nin Avrupa'da İrlanda ile birlikte nüfusu en hızlı artan ülke konumunda olacağını belirtmektedir. Avrupa'da çoğunlukla ülke nüfuslarının azalacağı ya da sabit kalacağı öngörülmektedir. Örneğin Hollanda, Fransa, İsveç ve İngiltere'nin nüfus artış hızının düşük ve göç kaynaklı olacağı ileri sürülmektedir. Bugün Avrupa'nın en temel sorunlarından biri hızla düşen doğum oranları ve giderek yaşlanan nüfustur. Bu tablo, Avrupa hükümetlerini sosyal güvenlik sistemlerinde reforma ve kişilerin işgücü piyasasında daha uzun süre kalmalarını sağlayacak önlemleri almaya yönlendirmektedir. Bu çerçevede Türkiye, sahip olduğu demografik fırsat penceresini eğitim ve iş olanaklarını artırarak doğru değerlendirmesi halinde Avrupa Birliği'nin yaşlanmadan kaynaklanan sorunları için önemli bir avantaj yaratacaktır (TİSK, 2006: 62).

2.2. İstihdam

İşgücü piyasasının en önemli göstergelerinden birisi olan istihdam göstergeleri üye ülkeler arasında ve Türkiye'de yıllar itibarıyla farklılık göstermektedir. Aşağıdaki tabloda 2000 yılından günümüze kadar AB'ne yeni üye olan ülkeler ile Türkiye'nin istihdam rakamları karşılaştırılmalı olarak verilmiştir.

Tablo 5: AB'ne Yeni Katılan Ülkelerde ve Türkiye' de İstihdam Oranı (%)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Bulgaristan	50,4	49,7	50,6	52,5	54,2	55,8	58,6
Çek Cumhuriyeti	65,0	65,0	65,4	64,7	64,2	64,8	65,3
Estonya	60,4	61,0	62,0	62,9	63,0	64,4	68,1
Kıbrıs	65,7	67,8	68,6	69,2	68,9	68,5	69,6
Letonya	59,1	57,5	59,9	61,1	61,2	62,6	66,3

Yeni AB Üyesi Ülkeler İle Türkiye İşgücü Piyasasının Karşılaştırmalı Analizi 63

Litvanya	57,5	58,6	60,4	61,8	62,3	63,3	63,6
Macaristan	56,3	56,2	56,2	57,0	56,8	56,9	57,3
Malta	54,2	54,3	54,4	54,2	54,0	53,9	54,8
Polonya	55,0	53,4	51,5	51,2	51,7	52,8	54,5
Romanya	63,0	62,4	57,6	57,6	57,7	57,6	58,8
Slovakya	56,8	56,8	56,8	57,7	57,0	57,7	59,4
Slovenya	62,8	63,8	63,4	62,6	65,3	66,0	66,6
Türkiye	48,8	47,8	46,9	45,8	46,1	46,0	45,9
EU - 15	63,4	64,0	64,2	64,3	64,7	65,2	66,0
EU - 27	62,2	62,5	62,3	62,5	62,9	63,4	64,4

Kaynak: EUROSTAT; European Commission (2007a), Joint employment Report 2006/2007, Brussels.

2000 yılından 2006 yılına kadar ki süreçte yeni üye ülkelerin yaklaşık tamamında istihdam oranı artış eğilimi göstermiştir. Yeni üyelere sadece Romanya’da yaklaşık beş puanlık, Polonya’da ise yarım puanlık bir düşüş yaşanmıştır. Romanya’da istihdam oranının düşüşünde ekonominin yeniden yapılanması ve birlik ekonomilerine uyum sürecinin getirdiği dönüşüm çabalarının olduğu ifade edilmektedir. Bununla birlikte ilerleyen dönemlerde ekonomideki canlılığın sürdürülmesine paralel olarak istihdam oranlarının yeniden yükseleceği tahmin edilmektedir (EC, 2007a: 7). Diğer üyelere kıyasla genç bir nüfusa sahip olan Polonya’da ise işgücü piyasasındaki katılımlar ve her geçen gün işgücü piyasasına yeni katılan genç nüfus, ülkedeki istihdam oranının düşük kalmasına neden olmaktadır. Dünya Bankası, ülkelerin işgücü piyasasındaki katılımları, “istihdamın katılığı endeksi” yardımıyla hesaplamaktadır. İstihdamın katılığı endeksi; işe alma zorluğu endeksi, çalışma saatlerinin katılığı endeksi ve işten çıkarma zorluk endeksi, kullanılarak hesaplanmaktadır. Endeks değerleri 1-100 arasında değişmekte ve daha düşük endeks değerleri daha esnek bir işgücü piyasasının varlığına işaret etmektedir. Buna göre Polonya (37) puanla, AB-27 ülkeleri içinde Bulgaristan’dan (44) sonra, en katı işgücü piyasasına sahip ikinci AB ülkesi olmuştur (Dünya Bankası (2007)’den aktaran, Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı-TEPAV (2007: 31). Diğer taraftan, Polonya gibi Merkez ve Doğu Avrupa ülkeleri, AB giriş sürecinde 1990’lı yılların başında sanayinin yeniden yapılanma çalışmaları adı altında yaşadıkları ekonomik geçiş sürecinden yoğun bir şekilde etkilenmişlerdir. Polonya, bu süreci hala tamamlayamayan bir ülke olarak tarım ve sanayi sektöründe ciddi iş kayıpları yaşamakta ve istihdam oranları düşük seviyelerde kalmaktadır (Bishop, 2004b: 3).

Aynı süreçte eski AB (AB-15) üyelerin istihdam oranı yüzde 63.4'ten yüzde 66'ya kadar yükselmiştir. AB genelinde (AB-27) ise istihdam yüzde 62.2'den yüzde 64.4'e yükselmiştir.

AB'nin yeni üyeleri ile karşılaştırıldığında Türkiye'deki istihdam oranlarının son derece düşük olduğu görülmektedir. 2000 yılında yüzde 48.8 olan toplam istihdam oranı yıllar itibariyle düşüşler göstererek 2006 yılında yüzde 45.9 olarak gerçekleşmiştir. 2001 ekonomik krizinden sonra ekonomin yeniden yapılanma sürecine girmesi ile üretim ve yatırımlarda artış yaşanmış, yüksek bir büyüme süreci yakalanmış olsa da bu durum istihdama yansımamıştır. Yani istihdamsız bir büyüme sürecine girilmiştir. İşgücü piyasasındaki yapısalılıklar, işgücü verimliliğinin artışı ve yüksek kapasite kullanımı gibi etmenler büyümenin istihdama yansımalarını engelleyen en önemli faktörler olarak sıralanmaktadır (Kara ve Duruel, 2005: 367)

2005 yılı sonu itibariyle AB genelinde yaklaşık 1.9 milyon ilave istihdam yarıldığı ifade edilmektedir (DPT, 2007a: 9). Geçmiş yıllarda imalat sanayinde görülen istihdam azalışının sona ermesi ve sektörün iş yaratan bir konuma gelmesi bu artışın altında yatan en önemli etmenlerden biridir. Ayrıca, AB üyesi büyük ülkelerdeki mali hizmetler ile toptan ve perakende satış alanlarındaki büyüme, istihdam artışını etkileyen diğer bir faktör olmuştur (EC, 2007b: 68). Yeni AB üyelerinin yaklaşık tamamında 2006 yılında istihdam artışı yaşanmıştır. Bir önceki yıla göre en yüksek artış Estonya ve Letonya'da yaşanmıştır (yüzde 3.7). Bulgaristan (yüzde 2.8) ve Polonya ile Slovenya (yüzde 1.7) istihdam artışının yaşandığı diğer ülkelerdir.

Tablo 6: Cinsiyete Göre İstihdam Oranı (2000 - 2003 - 2006, %)

	2000		2003		2006	
	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın
Bulgaristan	54,7	46,3	56,0	49,0	62,8	54,6
Çek Cumhuriyeti	73,2	56,9	73,1	56,3	73,7	56,8
Estonya	64,3	56,9	67,2	59,0	71,0	65,3
Kıbrıs	78,7	53,5	78,8	60,4	79,4	60,3
Letonya	60,5	57,7	64,0	58,4	70,4	62,4
Litvanya	61,5	53,8	66,1	57,9	66,3	61,0
Macaristan	63,1	49,7	63,5	50,9	63,8	51,1

Yeni AB Üyesi Ülkeler İle Türkiye İşgücü Piyasasının Karşılaştırmalı Analizi 65

Malta	53,4	33,1	49,1	33,6	74,5	34,9
Polonya	61,2	48,9	56,5	46,0	60,9	48,2
Romanya	68,6	57,5	63,8	51,5	64,6	53,0
Slovakya	62,2	51,5	63,3	52,2	67,0	51,9
Slovenya	67,2	58,4	67,4	57,6	71,1	61,8
Türkiye	71,8	25,8	65,9	25,7	68,1	23,9
EU - 15	72,8	54,1	72,7	56,0	73,5	58,6
EU - 27	70,8	53,7	70,3	54,8	71,6	57,2

Kaynak: EUROSTAT; European Comission (2007b), European Employment Observatory-2006, Brussels.

Cinsiyete göre istihdam oranlarına bakıldığında yeni üye ülkelerin tamamında erkek istihdam oranlarının kadın istihdam oranlarından çok daha yüksek seviyelerde seyrettiği görülmektedir. 2006 yılı itibarıyla en yüksek kadın istihdamı Estonya’da (yüzde 65.3), en düşük kadın istihdamı oranı ise Türkiye’dedir (yüzde 23.9). Eski AB üyelerinde (AB-15) kadın istihdam oranı yüzde 58.6’iken AB genelinde (AB-27) bu oran yüzde 57.2 olarak gerçekleşmiştir.

AB İstihdam Stratejisinin temel belgelerinden olan ve Mart 2000’de gerçekleştirilen Lizbon Zirvesi’nde istihdama ilişkin bir takım hedefler belirlenmiştir. Zirve, Birliğin hedefini; “gelecek 10 yıl içinde dünyanın en rekabetçi ve dinamik, bilgiye dayalı ekonomisi haline gelmek, tam istihdama ulaşmak, sürdürülebilir bir ekonomik büyümeyi ve sosyal bütünleşmeyi sağlamak” olarak belirlemiştir. Zirvede 2010 yılı için AB genel istihdam oranının yüzde 70, kadın istihdam oranının yüzde 60 olması, somut istihdam hedefi olarak konmuştur (DPT, 2007b: 86). Bu istihdam hedeflerine iki ara, bir de yaşlı istihdamı için ilave hedef konmuştur. Buna göre 2005 yılı için toplam istihdam yüzde 67, kadın istihdamı ise yüzde 57 olmalıdır. 2010 yılı için yaşlı istihdam oranı ise en az yüzde 50 olmalıdır.

Lizbon Zirvesinde belirlenen istihdam hedeflerine ulaşabilmek için AB’nin çok daha fazla ilerleme göstermesi gerektiği ifade edilmektedir. Çünkü 2010 yılında yüzde 70 olması gereken toplam istihdam oranı 2006 yılı itibarıyla yüzde 64 civarında gerçekleşmiştir. Yine aynı zirvede yüzde 60 olarak hedeflenen kadın istihdam oranı AB genelinde yüzde 57.2 olarak gerçekleşmiştir.

Türkiye açısından durum değerlendirildiğinde çok daha çarpıcı sonuçlar elde edilmektedir. 2006 yılı itibarıyla Türkiye’de toplam istihdam yüzde 45.9, kadın istihdam oranı

ise sadece yüzde 23.9'dur. Yani Lizbon'da belirlen hedefin yarısına dahi ulaşamamıştır.

Tablo 7: İstihdamın Sektörel Dağılımı (%)

	2000			2003			2005			2006		
	T	S	H	T	S	H	T	S	H	T	S	H
Bulgaristan	24.4	27.6	48.1	23.1	26.6	50.3	21.4	27.0	51.6	20.6	27.6	51.8
Çek Cumh.	4.8	39.1	56.0	4.2	38.3	57.5	3.8	38.3	57.9	3.7	37.8	58.5
Estonya	7.1	33.2	59.7	6.1	32.3	61.6	5.3	33.7	61.0	4.9	33.1	62.0
Kıbrıs	6.0	20.7	73.3	5.5	20.3	74.2	5.0	20.3	74.7	4.2	20.5	75.2
Letonya	14.3	25.8	59.9	13.3	25.9	60.8	11.2	26.5	62.3	11.4	26.8	61.8
Litvanya	18.7	26.7	54.7	17.8	28.0	54.2	14.0	28.9	57.1	12.4	29.5	58.1
Macaristan	6.4	33.9	59.8	5.4	33.4	61.3	4.9	32.4	62.7	4.8	32.3	63.0
Malta	1.9	34.3	63.7	-	-	-	3.0	22.0	75.0	-	-	-
Polonya	19.2	26.9	53.9	19.2	26.9	53.9	19.2	26.9	53.9	19.2	26.9	53.9
Romanya	-	-	-	37.6	28.2	34.2	31.6	30.7	37.7	-	-	-
Slovakya	5.6	35.1	59.4	4.5	34.4	61.1	3.7	33.7	62.6	3.6	33.8	62.7
Slovenya	11.9	38.1	50.0	10.7	36.2	53.1	10.1	35.4	54.5	9.7	35.1	55.3
Türkiye	36.0	17.6	46.3	33.9	18.2	47.9	28.0	19.8	52.2	29.0	19.0	52.0
AB-27	7.9	26.5	65.6	6.8	25.6	67.5	6.4	25.2	68.4	6.3	25.0	68.6

T: Tarım S:Sanayi H:Hizmetler

Kaynak: EUROSTAT; European Comission (2007),European Employment Observatory-2006,Brussels.

İstihdamın sektörel dağılımı, bir ülkenin ekonomik ve sosyal yönden gelişmişlik düzeyinin en önemli göstergelerinden biridir (ILO, 2007: 10). Gelişmiş ülkelerde istihdamın sektörel gelişimi tarımdan, sanayi ve hizmetler sektörüne geçiş gösterir. AB'ne yeni katılan ülkeler ve Türkiye'nin sektörel istihdam oranları birbirinden büyük farklılıklar arz etmektedir. AB genelinde (AB-27) 2006 yılı itibariyle istihdamın yüzde 6.3'ü tarımda, yüzde 25'i sanayide ve yüzde 68.6'sı hizmetler sektöründedir. Yeni üyeler arasında tarımsal istihdamı en yüksek ülke 2005 rakamlarına göre Romanya'dır (yüzde 31.6). Bulgaristan yüzde 20'lik tarımsal istihdam oranıyla ikinci sırada yer almaktadır. Sanayi sektöründeki istihdam tüm üye ülkelerde yaklaşık düzeyde olup yüzde 25-35 aralığında seyretmektedir. Hizmetler sektörü istihdamı bakımından en yüksek düzeye sahip ülke AB ortalamasının çok üzerinde olan Kıbrıs (yüzde 75.2) olmuştur.

Türkiye istihdamın sektörel dağılımı bakımından hem yeni AB üyelerinden hem de AB genel ortalamasından oldukça farklı bir yapı göstermektedir. Tarımsal istihdam oranı AB ortalaması yüzde 6.3 iken Türkiye'de bu oran 2000 yılından bu yana önemli derece-

de düşmesine rağmen 2006 yılı itibariyle yüzde 29 olarak gerçekleşmiştir. Sanayide istihdam oranı da AB ortalamasından daha düşüktür. Hizmetler sektörü istihdamı son yıllarda önemli artışlar göstermesine rağmen halen yüzde 52 civarındadır. Tarımda ücretsiz aile işçiliği gibi yapısal faktörler bu sektörde istihdamı yüksek göstermektedir. Son dönemlerde tarımdan kopan işgücünün sanayi ve hizmetler sektöründe istihdam edilemeyişi genel anlamda istihdam oranının da düşmesine neden olmaktadır.

2.3. İşgücüne Katılma Oranı

AB'ne yeni üye olan ülkelerde aktif nüfus içerisinde işgücüne katılım oranları eski AB üyelerine (AB-15) göre daha düşüktür. Bu ülkelerin müzakere süreçleri dikkate alınırsa, bu dönemde işgücüne katılma oranları bakımından herhangi bir gelişme sağlayamadıkları görülmektedir (Kılıç, 2005: 140).

Yeni üye ülkeler içerisinde Malta, Macaristan ve Bulgaristan'da işgücüne katılma oranları diğer ülkelere göre daha düşük düzeydedir. Buna sebep olarak toplam istihdam oranlarının düşüklüğü gösterilmektedir. Diğer yandan erkeklerin işgücüne katılma oranları AB-15 ülkeleri ile yeni üye ülkeler arasında benzer durumdadır. Toplam işgücüne katılma oranları düşük olan ülkelerde (Malta, Macaristan, Bulgaristan) kadın istihdam oranları son derece düşük düzeydedir. Yeni üye ülkelerden özellikle Baltık ülkeleri kadın istihdam oranları bakımından AB ortalamasını üzerinde bir performans sergilemektedirler. 2006 yılı verilerine göre Estonya yüzde 54.8'lik kadın istihdam oranı ile AB genelinde en iyi kadın istihdam oranlarına sahip ülke konumundadır.

Türkiye'de genel olarak işgücüne katılma oranları gerek AB ortalamasından gerekse 12 yeni üyeden oldukça düşük düzeydedir. Türkiye'de işgücüne katılma oranı 2006 yılında toplamda yüzde 48 (AB ortalaması yüzde 57), erkeklerde yüzde 71.5 (AB ortalaması yüzde 65.3), kadınlarda ise yüzde 24.9 (AB ortalaması yüzde 49.5) olarak gerçekleşmiştir. Türkiye'de işgücüne katılma oranının düşmesinin gerisinde kültürel, kurumsal faktörler ile değişen mesleki yapı özellikle kadınlar açısından rollerin değişmesine, yani evde kalma ile işgücüne katılma arasında bir karar vermesini etkilemektedir (Rutkowski ve Scarpetta, 2005: 68). Diğer bir ifadeyle tarımsal istihdamın azalma eğiliminde olması ve kente göç sonucu kadınların işgücünden çekilmesi, yüksek işsizlik ortamında özellikle kadınların iş bulmaktan ümidini kesmesi ve iş aramaması, sosyal ve kültürel nedenlerle kadınların çalışmasının engellenmesi, kadınların eğitim seviyesinin düşük olması nedeniyle elde edebilecekleri ücretin düşük olması ve bir işte çalışmanın fırsat maliyetinin

yüksek olması, Türkiye’de part-time çalışma türünün gelişmemiş olması, kadınların iş-gücüne katılım oranını etkilemektedir (World Bank, 2006: 10). Diğer yandan erkekler açısından, okullaşma oranlarındaki artışın ve erken emeklilik olgusunun da işgücüne katılım oranlarındaki düşüşü açıkladığı belirtilmektedir (Ansal vd., 2000: 54).

Tablo 8: İşgücüne Katılma Oranı (2000 - 2003 - 2006, %)

	2000			2003			2006		
	T	E	K	T	E	K	T	E	K
Bulgaristan	50.2	56.2	44.7	49.9	55.5	44.8	51.3	56.7	46.3
Çek Cumh.	60.1	69.3	51.6	59.2	68.3	50.9	59.3	68.6	50.6
Estonya	58.2	66.4	51.4	58.6	67.0	51.8	60.4	67.3	54.8
Kıbrıs	60.3	72.5	49.1	63.2	73.4	53.9	63.5	73.4	54.4
Letonya	56.2	65.0	49.0	57.4	65.1	51.0	59.4	67.7	52.4
Litvanya	60.3	66.5	55.0	60.2	66.4	55.0	55.9	61.8	50.9
Macaristan	49.6	58.5	41.7	49.7	58.2	42.4	50.6	58.9	43.4
Malta	49.7	70.4	29.7	50.3	70.6	30.8	50.4	69.7	31.7
Polonya	56.8	64.2	50.1	54.6	61.9	48.0	54.0	62.1	46.6
Romanya	64.4	71.2	58.2	55.9	63.3	49.1	55.0	62.6	47.8
Slovakya	59.8	67.9	52.3	60.1	68.2	52.7	59.1	68.3	50.7
Slovenya	57.4	63.8	51.4	56.4	63.1	50.2	59.3	65.7	53.3
Türkiye	49.9	73.7	26.6	48.3	70.4	26.6	48.0	71.5	24.9
AB-15	56.2	66.0	47.1	56.8	65.8	48.3	57.7	66.0	50.0
AB-27	56.6	65.9	47.9	56.4	65.2	48.3	57.1	65.3	49.5

T: Toplam

E: Erkek

K: Kadın

Kaynak: EUROSTAT, TÜİK

2.4. İşsizlik

Günümüzde bütün ülkelerin çözmek için en fazla çaba harcadığı sorunlardan birisi işsizliktir. Ekonomik, siyasal, sosyal ve psikolojik etkileri ile toplumsal barışı tehdit eden bu sorunun ortadan kaldırılmasına ilişkin gerek AB üyesi gerekse aday ülkelerde “Avrupa İstihdam Stratejisi” doğrultusunda çözüm arayışları devam etmektedir. Sorunun çözümü için isabetli adımlar atmak, teşhisin doğru yapılması ile mümkündür (Duruel ve Basık, 2007:2).

Tablo 9: AB'ne Yeni Katılan Ülkelerde ve Türkiye'de İşsizlik Oranı

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Bulgaristan	16,4	19,5	18,1	13,7	12,0	10,1	9,0
Çek Cumh.	8,7	8,0	7,3	7,8	8,3	7,9	7,1
Estonya	12,8	12,4	10,3	10,0	9,7	7,9	5,9
Kıbrıs	4,8	3,9	3,6	4,1	4,7	5,3	4,6
Letonya	16,4	16,5	13,5	12,4	11,4	8,3	6,8
Litvanya	13,7	12,9	12,2	10,5	10,4	8,9	5,6
Macaristan	6,4	5,7	5,8	5,9	6,1	7,2	7,5
Malta	6,7	7,6	7,5	7,6	7,3	7,3	7,3
Polonya	16,1	18,2	19,9	19,6	19,0	17,7	13,8
Romanya	6,8	6,6	7,5	6,8	7,6	7,7	7,3
Slovakya	18,8	19,3	18,7	17,6	18,2	16,3	13,4
Slovenya	6,7	6,2	6,3	6,7	6,3	6,5	6,0
Türkiye	6,5	8,3	10,3	10,5	10,3	10,3	8,4
EU - 15	7,7	7,3	7,6	8,0	8,1	7,9	7,7
EU - 27	8,7	8,5	8,9	9,0	9,1	8,9	8,2

Kaynak: EUROSTAT, <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page...> (Erişim: 17.09.2007)

AB genelinde işsizlik 2000'li yıllardaki yüksek oranlardan düşme eğilimine girmiştir. 2000 yılında yüzde 8.7 olan işsizlik oranı 2004'te yüzde 9'u geçmiş, ancak 2006 yılında son 6 yılın en düşük oranı olan yüzde 8.2'ye düşmüştür. Aynı yıl eski AB üyelerinde (AB-15) bu oran yüzde 7.7 olarak gerçekleşmiştir. Avrupa İstihdam Stratejisi çerçevesinde üye ülkelerin işgücü piyasalarında gerçekleştirmiş olduğu yapısal iyileşmeler, işsizlik oranlarının azalmasında önemli rol oynamıştır (Kılıç, 2005: 140). Diğer yandan sosyal korumacı modelin revize edilmesi ve rekabete daha önem veren anlayış değişikliği bu gelişmede etkili olmuştur. Fransa ve Belçika'da 2003 yılından itibaren küçük işletmelerin resmi işlemlerinin basitleştirilmesi, Almanya'da 2001 yılından itibaren belirli süreli çalışmanın kolaylaştırılması, çalışma süresinin uzatılması, mesleki eğitim yapan işverenlerin sübvansede edilmesi, Polonya, Macaristan ve Bulgaristan'da vergi istisnası uygulamaları başarılı ülke örnekleri olarak kabul edilmektedir (Serim, 2008). Amerika'nın AB'ne uluslararası rekabette sağladığı üstünlüğün, esnek çalışma ilişkileri ve mevzuatına bağlı olduğu görüşü, AB'nde sosyal korumacı anlayışın değişmesini etkile-

miştir. Katı sosyal korumacılığın ve sosyal güvenlik sistemlerinin bir taraftan artan işsizliğe neden olması, diğer taraftan ucuz işgücüne ve düşük sosyal standartlara sahip olan Güney Amerika, Uzakdoğu, Afrika ve son olarak Doğu Avrupa ülkelerinin yarattığı “haksız rekabet” uygulamaları, sosyal politikalarında ve çalışma yasalarında katı hükümler içeren ülkeleri cezalandırmıştır. Hatta bu ülkelerden yerel sermayenin işgücü maliyetinin daha düşük olduğu ülkelere gitmesine yol açmıştır (Büyüksulu, 2003).

2006 yılı itibariyle AB’ne yeni katılan ülkeler arasında en yüksek işsizlik oranlarına sahip ülkeler Polonya (yüzde 13.8) ve Slovakya’dır (yüzde 13.4). Ancak bu iki ülkenin geçmiş yıllardaki işsizlik rakamlarına bakıldığında bunun bir başarısızlık değil önemli bir başarı olduğu sonucuna varılmaktadır. Nitekim Polonya’nın 2002 yılındaki işsizlik oranı yüzde 20 civarındadır. Yine Slovakya 2001 yılındaki yüzde 19.3 işsizlik oranını bu derece aşağıya çekmeyi başarmıştır. İşsizlik oranlarının yüksekliği ile dikkat çeken bu iki ülkede işsizliğin nedenleri incelendiğinde, Polonya’da işsizliğin temel nedenleri arasında vasıf yetersizlikleri ve yapısal faktörlerin yer aldığı; Slovakya’da ise 1990’ların sonunda yaşanan resesyon iç talep yetersizlikleri ve ülkedeki etnik azınlığın yani Romenlerin etkili olduğu ileri sürülmektedir (Schreiner, 2008: 83).

Türkiye’nin işsizlik oranlarına bakınca birçok yeni üye ülkeden daha iyi durumda olduğu dikkat çekmektedir. Nitekim 2005 yılında yüzde 10’un üzerine çıkan işsizlik oranı 2006’da yüzde 8.4’e kadar düşmüştür. Ancak, Türkiye’de istihdamın yaklaşık yüzde 30’unun tarımda bulunduğu dikkate alınrsa, işsizlik rakamlarının sorunun büyüklüğünü yansıtmadığı sonucuna varılmaktadır. İşsizliğin kırsal alanlarda ücretsiz aile işçiliği, ümidini kesmiş işsizler, eksik istihdamda çalışanlar gibi nedenlerle düşük bulunduğu da önemli bir gerçektir. Bunun yanında Türkiye’de genel anlamda işsizliği artıran faktörler olarak yatırım yetersizliği, hızlı nüfus artışı, tarımdan kopan kesime kentlerde iş bulunamaması, artan verimlilik ve kapasite kullanım oranları, uyumsuz eşleşme olarak da adlandırılan eğitimin kişilere yeterli vasıfları kazandıramaması, geçmişte yaşanan ekonomik krizler gibi olgular sıralanmaktadır.

İşgücü piyasasının özelliklerini ortaya koyabilmek için işsizliğin miktarı kadar yapısal özelliklerinin de bilinmesi gerekmektedir. AB genelinde 2006 yılı itibariyle erkek işsizlik oranlarının kadın işsizlik oranlarından daha düşük olduğu görülmektedir. İşsizlik oranı erkekler için yüzde 7.6, kadınlar için ise yüzde 8.9 olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 10: İşsizliğin Genel Özellikleri (%)

	Erkek İşsizlik		Kadın		Genç		Uzun Dönem	
	Oranı		İşsizlik Oranı		İşsizlik Oranı		İşsizlik Oranı	
	2000	2006	2000	2006	2000	2005	2000	2004
Bulgaristan	16,7	8,6	16,2	9,3	33,7	22,4	10,8	7,5
Çek Cumh.	7,3	5,8	10,3	8,8	17,8	19,2	4,2	4,2
Estonya	13,8	6,2	11,8	5,6	23,9	15,9	5,9	5,0
Kıbrıs	3,1	4,0	7,1	5,4	9,9	14,0	1,2	1,2
Letonya	18,6	7,4	14,1	6,2	30,6	15,7	8,0	5,8
Litvanya	14,4	5,8	12,9	5,4	21,4	13,6	7,9	4,6
Macaristan	7,0	7,2	5,6	7,8	12,5	19,4	3,1	2,7
Malta	6,4	6,5	7,4	8,9	13,7	16,7	4,4	3,4
Polonya	14,4	13,0	18,1	14,9	35,1	36,9	7,4	10,3
Romanya	7,2	8,2	6,3	6,1	17,2	23,8	8,3	7,8
Slovakya	18,9	12,3	18,6	14,7	36,9	30,1	10,3	11,8
Slovenya	6,5	4,9	7,1	7,2	16,3	15,9	4,1	3,2
Türkiye	5,3	8,4	6,3	8,4	13,0	19,2	1,4	4,0
AB-15	6,4	7,1	9,3	8,5	-	-	-	-
AB-27	7,8	7,6	9,8	8,9	-	-	-	-

Kaynak: EUROSTAT; Employment in Europe 2006, Directorate-General for Employment, Social Affairs and Equal Opportunities Unit, Brussels.

AB'nin yeni üyeleri arasında toplam işsizlikte olduğu gibi kadın işsizlik oranlarındaki yükseklik bakımından da Polonya ve Slovakya dikkat çekmektedir. Cinsiyete göre işsizlik oranları bakımından yeni üyeler karşısında Türkiye, dengeli ve olumlu bir yapı arz etmektedir. Kadın işsizlik oranları AB ortalamasının altındadır. Ancak bu görüntünün çok da gerçekçi olmadığı bilinmektedir. Özellikle kırsal kesimde kadınların ücretsiz aile işçisi statüsünde çalışıyor görünmesi böyle bir sonucu ortaya çıkartmaktadır. Nitekim "kırsal/kentsel" işsizlik oranları ortaya çıkartıldığında kentsel kesimde kadın işsizlik oranlarının görünenin en az iki katına çıktığı ifade edilmelidir.

Genç işsizlik sorunu, Türkiye, AB ve hatta tüm dünyada önemli bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır. Eğitim sürecinin uzunluğu, öğrenim düzeyinin yüksekliği ile ortalama ücret ve çalışma koşullarını beğenmeme, deneyimsizlik, iş piyasası ve iş arama konularında bilgi eksikliği, öğrenimin nitelik kazandırmaması gibi birçok faktör genç işsizliği-

nin temel nedenlerini oluşturmaktadır. Yeni AB üyelerinin tamamında genç işsizliğin önemli derecede yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Özellikle Polonya ve Slovakya'da sorun biraz daha ciddidir. Yeni AB üyeleri ile karşılaştırıldığında Türkiye için gittikçe artan genç işsizlik sorununa çözüm bulmak ekonomik açıdan ciddi bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır (Ata, 2007: 111).

İşsizliğin diğer bir özelliği uzun süreli olmasıdır. Yeni AB üyeleri arasında Polonya, Romanya ve Bulgaristan'da işsizlerin çok büyük bir kısmı bir yılı aşkın süredir iş aramaktadır. Türkiye bu bakımdan da ortalama değerlere sahiptir. İşsizlik süresinin uzaması bireyleri umutsuzluğa sevk etmekte, niteliklerini köreltmektedir. Diğer yandan işverenlerde işçi alırken niteliklerini kaybetmiş ve yüksek ihtimalle psikolojik sorunlu olarak gördükleri uzun dönemli işsizleri istihdam etmekte çekimser davranmaktadır. Bu faktörler uzun dönemli işsizlik olgusunu daha da zorlaştırmaktadır (Duruel, 2004: 97). Bu nedenle AB'nde uzun dönemli işsizlere yönelik öznel istihdam politikaları geliştirilmektedir.

Türkiye, enflasyon oranı, kamu borçlanması, uzun dönem faiz oranları ve kişi başı milli gelir bakımından Birliğe katılan 12 üye ülkeden ve AB'nin Maastricht Anlaşması ile belirlediği kriterlerin çok uzağında kalmaktadır. Türkiye işgücü piyasası, - yüzde 1.7'lik nüfus artış hızıyla - AB-15 ve AB-27'ye göre oldukça yüksek bir nüfus baskısı yaşamaktadır. Türkiye'de ekonomik büyüme, beklenen istihdamı yaratamamaktadır. Bu haliyle Türkiye, yüzde 45.9'luk istihdam oranı ile tüm AB ülkelerinden daha geride bulunmaktadır. Tarımın istihdamdaki yüksek payı ve sanayinin istihdama katkısının düşük olması sektörel dağılım bakımından olumsuz bir tablo ortaya koymaktadır. Kurumsal ve kültürel faktörlerden kaynaklanan nedenlerle, yüzde 48.8'lik işgücüne katılma oranı ile Türkiye, AB-15 ve AB-27'nin oldukça gerisindedir. Genel anlamda işsizlik oranı bakımından Türkiye birçok yeni AB üyesinden daha iyi görünüyorsa da tarımsal istihdamın ağırlıklı yapısı, ücretsiz aile işçiliği ve kayıt dışılığın yüksekliği gibi nedenler, gerçek işsizlik oranını gizlemektedir.

Sonuç

Türkiye'nin AB'ne tam aday sttüsü ile müzakereleri sürdürdüğü günümüzde işgücü piyasası bakımından gerek eski 15 üye gerekse Birliğe yeni katılan 12 üye ile karşılaştırıldığında ciddi sorunları olduğu görülmektedir. İlk olarak makro ekonomik göstergeler bakımından yapılan karşılaştırmada ekonomik büyümenin iyi, ancak yeterli olmadığı ve

bu büyümenin işgücü piyasası bakımından istenilen sonuçları ortaya çıkaramadığı anlaşılmaktadır. Bu konuda makroekonomik istikrar, istihdam dostu büyüme, yatırım ortamının iyileştirilmesi gibi faktörlerde ilerleme sağlanması gerekmektedir.

Avrupa İstihdam Stratejisi kapsamında öngörülen ve Lizbon Zirvesi ile belirlenen istihdam hedefleri Türkiye açısından en azından kısa vadede ulaşılması zor görünen hedeflerdir. Birliğe yeni katılan üye ülkelerin birçoğunda bu hedeflere ya ulaşılmış ya da 2010 yılına kadar ulaşılması mümkün olan bir noktaya gelinmiştir. Toplam istihdam oranının artırılması hususunda yeterli ve istihdam dostu ekonomik büyüme, işgücü piyasasına esneklik sağlamayı amaç edinmiş yasal çerçeveye işlerlik kazandırılması, yatırım ve istihdamı özendirici aktif politikaların izlenmesi ve bu noktada AB üyesi ülkelerde uygulanıp başarı sağlamış deneyimlerden yararlanılması büyük önem taşımaktadır. Yine kadın istihdam oranı bakımından hem yeni üye ülkelerden hem de AB ortalamasından oldukça düşük bir seviyede bulunan Türkiye'nin kadınların eğitimi ve nitelik kazandırıcı faaliyetleri desteklemesi gerekmektedir. AB'nin Sosyal Politika gündeminde yer alan kadın-erkek eşitliği ve istihdamda fırsat eşitliği konularında belirlenen ilkelerin benimsenmesi ve hayata geçirilmesi son derede yararlı olacaktır.

İşsizlik göstergeleri bakımından her ne kadar birçok yeni üye ülkeden daha olumlu bir yapıya sahip görünen Türkiye'nin gerçekte işsizlik sorununun çok daha büyük boyutlarda olduğu bilinmektedir. Türkiye'nin AB istihdam yaklaşımı çerçevesinde işsizlik sorununun ortadan kaldırılmasına yönelik uygulama ve projelerden yararlanması oldukça olumlu bir gelişme olarak değerlendirilmelidir.

Birçok yeni AB üyesi ülkede olduğu gibi Türkiye'de de genç işsizlik önemli ve büyük bir sorundur. Veriler incelendiğinde AB ortalamasından daha yüksek bir genç işsiz kitlenin varlığı dikkat çekmektedir. Genç bir nüfusa sahip olan ve yapılan projeksiyonlara göre önümüzdeki elli yılda da bu demografik yapıyı koruyacak olan Türkiye'de genç işsizliği AB'ne yeni katılan ülkelerdeki durumundan daha çok önem arz etmektedir. Genç işsizliğin büyük ölçüde eğitim eksikliğinden değil, daha çok nitelik (vasıf) eksikliğinden kaynaklandığı gözden kaçırılmamalıdır.

İşsiz kalınan süre hem AB'ne yeni katılan ülkelere hem de Türkiye'de her geçen gün daha da uzamaktadır. İşgücünün onda birinden fazlası, işsizlerin ise yaklaşık yarısı bir yıl ve daha uzun süredir işsiz durumdadır. İşsizlik süresinin uzaması işsizlik sorunu hem daha çok zorlaştırmakta hem de çözümü için gerekli maliyeti artırmaktadır. Bu nedenle uzun dönemli işsizliğe özel ilgi gösterilmesi ve tıpkı AB'inde "dezavantajlı

gruplar” olarak nitelenen kitleler için uygulanan özne istihdam politikaları geliştirilmiştir.

Dolayısıyla AB ile müzakere sürecinde Türkiye'nin işgücü piyasasının durumu, tam üyelik sürecinde önemli bir engel olarak düşünülmektedir. Ayrıca, Türkiye'nin AB'ne katılım yönündeki hazırlıkları, özellikle makro ekonomik açıdan, gelecekte işgücü piyasasında bazı problemlere yol açabileceği ve işgücü göstergelerini olumsuz yönde etkileyeceği ifade edilmektedir.

İşsizlik sorunuyla ilgili politika ve uygulamalarda unutulmamaması gereken en önemli nokta; işsizliğin yalnızca işsiz kalan kişinin değil, ortaya çıkardığı sonuçlar itibarıyla tüm toplumun önemli bir sorunu olduğudur.

The Compared Analyses Between New Accession Countries to European Union and Turkey About Labor Market

Abstract: Nowadays, during the continuing full-membership discussion of Turkey to European Union (EU), one of the most discussed subject, both in business and academic environment, is the position of labor market. In this study, the changes in the labor markets of the countries that have become a full member of EU in 2004 (Czech Republic, Estonia, Cyprus, Latvia, Lithuania, Hungary, Malta, Poland, Slovakia and Slovenia) and in 2007 (Bulgaria and Romania) were examined. In this context, employment, general features of employment, [labor force participation rate](#), unemployment and general features of unemployment, were analyzed by comparing between Turkey and new accession countries to EU. Additionally, both for Turkey and new accession countries to EU compared evaluations were made to see the position of these countries according to employment target set by European Council in 2000 at Lisbon Summit for 2010. It was revealed that the newly accession countries are far better than Turkey regarding many indicators of labor market. So, the structure of Turkish labor market is a barrier in the process of negotiation of full membership of Turkey to EU. Secondary data were used to make objective analysis about the new accession countries' and Turkey's labor market. Especially, the statistical data for the new accession countries concerning labor markets were gathered from European Union Statistical Office (EUROSTAT) and from their national statistic office. In addition,

Yeni AB Üyesi Ülkeler İle Türkiye İşgücü Piyasasının Karşılaştırmalı Analizi 75

Yearly Employment Plans (NAP: National Action Plan) that are prepared by member and candidate countries were utilized. For Turkey, labor market statistical data gathered by Turkish Statistical Institute (TURKSTAT) data and data in Household Labour Force database were used.

Key words: Labor market, new accession countries to European Union, Turkey

Kaynaklar

- ANSAL, H. vd. (2000), *Türkiye'de Emek Piyasasının Yapısı ve İşsizlik*, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, İstanbul.
- ATA, N. (2007), *Türkiye'de İşgücünün Yapısı ve Genç İşsizlik*, Genç İşsizliği Sempozyumu, 13 Mart 2007, TİSK Akademi 2007 Özel Sayı-I, Ankara.
- AUER, P. ve Natalia POPOVA (2003), *Labour market policy for restructuring in Turkey: The need for more active policies*, Employment Paper 2003/51, Employment Sector International Labour Office, Geneva.
- BISHOP, K. (2004a), *Employment and Unemployment in the EU Member Countries*, Labor Market Trends, July 2004
- BISHOP, K. (2004b), *Labour Market Characteristics of Countries Joining the European Union*, May 2004.
- BÜYÜKUSLU, A. R. (2003) *Cumhuriyet'in 80.Yılında Türk Sendikacılığı*, İşveren Dergisi Ekim. http://www.tisk.org.tr/isveren_sayfa.asp?yazi_id=817&id=48, erişim 25 şubat 09
- DPT. (2007a), *AB Üyesi Ülkelerde ve Aday Ülkelerde Ekonomik Gelişmeler*, Ankara.
- DPT. (2007b), *Dokuzuncu Kalkınma Planı, İşgücü Piyasası Özel İhtisas Komisyon Raporu*, Ankara.
- DURUEL, M. (2004), *Avrupa Birliği'nde ve Türkiye'de Uzun Dönemli İşsizlik ve İstihdam Politikaları*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- DURUEL, M. ve Hamit BASIK (2007), *Küresel İşsizlik ve İstihdamda Yeni Perspektifler*, 5. Uluslararası Türk Dünyası Sosyal Bilimler Kongresi, Celalabat-Kırgızistan, Haziran 2007.
- European Commission (2006), *Employment in Europe 2006*, Directorate-General for Employment, Social Affairs and Equal Opportunities Unit, Brussels.
- European Commission (2007a), *Joint employment Report 2006/2007*, Brussels.
- European Commission (2007b), *European Employment Observatory-2006*, Brussels.
- EUROSTAT(2007), <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page...> (Erişim: 17.09.2007)

76 Mehmet Duruel ve Mehmet Kara

- ILO (2007), *Global Employment Trends Brief, January, 2007*, ILO Press Releases,
<http://www.ilo.org/public/english/bureau/inf/pr/2007/6.htm> (14.02.2007)
- KARA, M. ve Mehmet DURUEL (2005), *Türkiye'de Ekonomik Büyümenin İstihdam Yaratmama Sorunu*, Sosyal Siyaset Konferansları 50. Kitap (Prof. Dr. Nevzat YALÇINTAŞ'a Armağan) İÜ. Yayın No: 4599, İktisat Fakültesi Yayın No: 592, İstanbul.
- KILIÇ, C. (2005), *AB'nin Yeni Üye Ülkelerinde İstihdam ve İşsizlik Göstergelerinin Türkiye ile Karşılaştırmalı Analizi*, MESS Mercek- Nisan2005, Ankara.
- OECD (2006), *Main Economic Indicators*, No:11-12, Volume 2006/11, Paris.
- SEYİDOĞLU, H. (1996), *Uluslararası İktisat -Teori, Politika ve Uygulamalar-*, Geliştirilmiş 11. Baskı, Güzem Yayınları, No:11, İstanbul.
- SCHREINER, J. (2008), *Labor Markets in Central, Eastern and Southeastern European EU Member States: General Trends and Migration Effects*, Focus On European Economic Integration 1/08.
- SERİM, Şahin (2008) *Türkiye'de ve Avrupa Birliği'nde İstihdam Politikaları*, <http://www.celik-is.org/egitim/dergi/dergi-19/56-68.pdf> (Erişim: 17.02.2009)
- TİSK. (2006), *AB'ne Üyelik Sürecinde AB Ülkeleri ve Diğer Aday Ülkeler Karşısında Türkiye'nin Durumu (2)*, TİSK Yayınları, Yayın No:274, Ankara.
- Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı-TEPAV*(2007), *22 Temmuz 2007 Seçimlerinin Ardından İkinci Nesil Reform Sürecinin Öncelikleri*, Ağustos.
- WORLD BANK (2006). *Turkey Labor Market Study*, Poverty Reduction and Economic Management Unit, Europe and Central Asia Region, Report No: 33254-TR, April 14.
- RUTKOWSKI, J.J. ve Stefano SCARPETTA (2005), *Enhancing Job Opportunities Eastern Europe and the Former Soviet Union*, The World Bank, 280 pg.